

BOLYA MÁTYÁS

Pillanatkép a magyar népzeneoktatásról

Egy felmérés tanulságai

Bevezetés

2014 végén a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Népzene Tanszékének értekezletén – a Zenetudományi Intézet Bartók-termében – központi kérdésként fogalmazódott meg, hogyan képviselhető hatékonyan a népzeneoktatás a mindenkori oktatáspolitikában. Kitűnő összefoglalás hangzott el a múlt elszalasztott lehetőségeiről és a jelen – részint ebből fakadó – problémáiról. Sürgetőnek tűnt tehát egy a jövőre vonatkozó konstruktív cselekvési terv összeállítása, amelynek megvalósítására lehetőséget kínált a Magyar Tudományos Akadémia alapvetően kutatócsoportokat megszólító, s éppen akkor záruló Szakmódszertani Pályázata. A rövid határidő ellenére elvállaltam a kutatási koncepció kidolgozását és a pályázati anyag megírását.

Mit keres egy kutató ezen a határterületen? „Általában előnyben részesítem azokat a témákat, amelyek kézzel fogható eredményeit más területeken is jól lehet hasznosítani. Meggyőződésem, hogy a valóban értékes kutatási eredmények jó hatásfokkal épülhetnek be a kulturális élet számos más területén, segítve az oktatást vagy akár formálva a közízlést.”¹ Ez a szemlélet egyre elfogadottabb tudományos körökben is. Az MTA a fentebb említett kezdeményezés után 2016-ban is kiírt szakmódszertani pályázatot, amelynek

„legfőbb célja olyan tartósan életképes tudományos műhelyek létrehozása, amelyek szakmódszertani – tantárgy-pedagógiai – kutatásokat folytatnak, elsősorban az egyetemi szaknárképzés legfontosabb központjaiban. A fejlesztendő műhelyeknek a feladata a magyar közoktatás eredményességét fokozó, a legfontosabb tanulói készségek területén a tanulók

¹ Bolya Mátyás, *Információelmélet és népzene kutatás. A magyar népzenei rendszerezés és nyilvántartás vizsgálata adatbázis szemlélettel*. DLA disszertáció, Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem, 2018. (Kézirat), 3. Online: https://issuu.com/mta-zti/docs/bolya_matyas_disszertacio (2018. április 7.).

lélektani fejlődése 12 éves ívének egészével összhangban álló oktatás-módszertani alkotások létrehozása és kísérleti jellegű kipróbálása.”²

„A Magyar Tudományos Akadémia elnöke által kiírt pályázat határozott szándékot fejez ki, miszerint a tudományos élet oknyomozó kutatásai segítsék az oktatás hatékonyságát, illetve a tudományos eredmények minél hamarabb kerüljenek be az oktatás gyakorlatába. Az itt megfogalmazott célok időszerűségét nem csak a fent említett 2015-ös kutatás eredményei, hanem a napjainkban az oktatás egészének megújítására irányuló igények és törekvések is indokolják. A hazai módszertani hagyományokra építő, komplex tanítási módszerek tudományos igényű megalapozása és azok gyakorlati alkalmazása megnyugtató szakmai alternatívát jelenthet a 21. század oktatási koncepcióháborújában.”³

Azzal már régóta tisztában voltam, hogy a népzeneoktatás vizsgálata rendkívül összetett feladat. Az 1970-es évek elején váratlanul megjelent táncházmozgalom alulról jövő, önszerveződő szellemi áramlatként magával hozta az igényt, hogy a népzeneét eljuttassuk, a néptáncot pedig eltáncoljuk. Miközben mindezt igyekeztünk beilleszteni az intézményes oktatás kereteibe, folyamatos volt a csábítás, hogy a népi kultúra eredeti közegében jól működő didaktikai mechanizmusait kontroll nélkül vegyük át.⁴

A kutatási program első ütemének lezárásaként – a pályázati kiírásnak megfelelően – egy, a népzeneoktatás helyzetét áttekintő hatástanulmányt kellett készíteni. Rövid tájékozódás után világossá vált, hogy valós és tartalmas látélet csak komoly felméréssel érhető el. Az is nyilvánvaló volt, hogy a népzeneoktatás teljes spektrumát be kell vonni az áttekintésbe, az intézményes művészetoktatás három szintjétől indulva egészen a szakköri és tábori keretek között zajló tudásátadásig. Tekintettel a kutatási terv egyéves időtartamára és költségvetésére, az intézményes művészetoktatás keretein belül megvalósuló népzeneoktatás vizsgálata került a fókuszba.⁵

Az adatgyűjtésre kézenfekvő megoldásnak tűnt online kérdőívek eljuttatása a népzeneoktatás szereplőihez. Azonban az internetes információ-befogadás ingerküszöbének folyamatos emelkedését, valamint a tanárok adminisztrációs túlterheltségét tekintve e módszer esetén a kérdőívek kitöltési százalékát legfeljebb 25% körüli értékre becsültem, így reprezentatív felmérésre alkalmatlannak találtam. Egyetlen

² Részlet Patkós András, a szakmódszertani program vezetésére felkért akadémikus mta.hu portálnak adott interjújából (2016. április 11.). Online: http://mta.hu/mta_hirei/szakmodszertani-program-patkos-andras-az-uj-palyazati-kiirasrol-106312 (2018. április 7.). Kibővített szakmódszertani pályázat – 2016 (pályázati kiírás) online: <http://mta.hu/aktualis-palyazati-kiirasok/szakmodszertani-palyazati-kiiras-mta-2016-106147> (2018. április 7.).

³ Bolya Mátyás, *A magyar népzeneisképzés szakterületi megújítása. Felmérés és koncepció. Képzési szintek szerinti harmonizáció, tudásátadási módszerek és tananyagcsaládok fejlesztése, dinamikus tartalomszolgáltatás megvalósítása infokommunikációs környezetben* (Budapest: MTA BTK ZTI, 2017), 10. Online: https://issuu.com/mta-zti/docs/bolya_matyas--a_magyar_nepzeneskep (2018. április 7.).

⁴ Hallás utáni zenetanulás, a zenei írásbeliség marginalizálása, a csoportos oktatás dominanciája stb.

⁵ Nem tartozott a kutatás körébe a szakköri keretek között folyó munka, a nyári népzenei táborok gyakorlata, valamint a határon túli oktatási tapasztalatok vizsgálata.

lehetőség maradt, hogy a tanulmány valós adatokon, biztos alapokon nyugodjék: felkeresni az oktatás helyszíneit és személyesen beszélni a tanárokkal, oktatásszervezőkkel. Az elsöre teljesíthetetlennek tűnő feladat ellenlábásainál azzal érveltem, hogyha Vikár, Bartók és Kodály képes volt a 20. század elején bejárni a Kárpát-medencét szekérrel, vigyázva a szalma közé csomagolt, igen törekeny viaszhengerek épségre, akkor száz évvel később nem okozhat problémát körülbelül 150 oktatási hely meglátogatása autóval, modern úthálózatot, műholdas navigációs rendszert, online adatkezelő platformokat és térképeket használva.

A pályázat

A pályázat *A magyar népzeneisképzés szakterületi megújítása és a képzési szintek szerinti harmonizációja* címmel elnyerte a kuratórium támogatását,⁶ a koncepcióm alapján kialakított kutatási terv témavezetését pedig Fügedi János vállalta. Teljesültek a korábban lefektetett alapelvek, így a 2015-ben elvégzett

„kutatás nagyban támaszkodott az országos szintű konzultáció keretében összegyűjtött és elemzett adatokra, tapasztalatokra. Az adatgyűjtők felkerestek 150 intézményt, az ország szinte valamennyi olyan oktatási helyszínét, ahol népzeneisképzés folyik. Ehhez hasonló, valós adatokon alapuló, országos áttekintés még nem készült a magyar népzeneoktatás helyzetéről.”⁷

Az eredmények alapján a kutatócsoport az MTA 2016-os, nagy összegű támogatást biztosító *Kibővített szakmodszertani pályázat – 2016* elnevezésű pályázati kiírásra⁸ a népzeneoktatás teljes vertikumát érintő, új módszereket és infokommunikációs eszközöket az oktatásba integráló pályázatot adott be. A 19 nyertes pályázat mellett az MTA pályázati bíráló bizottsága további 13 kutatási programot talált támogatásra érdemesnek,⁹ de ez MTA-forrásból már nem volt finanszírozható.¹⁰ Lovász László, az MTA elnöke ígéretet tett ez utóbbiak esetében a költségvetési keret megteremtésére.¹¹

⁶ Az MTA BTK Zenetudományi Intézet kutatócsoportja az MTA 2014 végén meghirdetett Szakmodszertani Pályázatán a jelzett címen egyéves, 3,6 m Ft összegű támogatást kapott.

⁷ Bolya Mátyás, *A magyar népzeneisképzés szakterületi megújítása...*, 10.

⁸ Kibővített szakmodszertani pályázat – 2016. Online: <http://mta.hu/aktualis-palyazati-kiirasok/szakmodszertani-palyazati-kiiras-mta-2016-106147> (2018. április 7.).

⁹ Köztük az MTA BTK Zenetudományi Intézet kutatócsoportjának pályázatát is.

¹⁰ Kihírdették az MTA szakmodszertani pályázatának nyerteseit (2016. június 24.): http://mta.hu/mta_hirei/kihirdettek-az-mta-szakmodszertani-palyazatanak-nyerteseit-106630 (2018. április 7.).

¹¹ Lovász László kezdeményezésére az Emberi Erőforrások Minisztériuma megbízta az egri Eszterházy Károly Egyetemet, hogy az EFOP-3.1.2-16-2016-00001 számú *Komplex Alapprogram* című projekt a *Szakmodszertan tudományos megalapozását és megújítását segítő interdiszciplinális kutatások támogatása* című projektelemének keretében valósítsa meg *A magyar népzeneisképzés szakterületi megújítása: tudásátadási módszerek és tananyagcsaládok fejlesztése, dinamikus tartalomszolgáltatás megvalósítása infokommunikációs környezetben* elnevezésű kutatási témánkat. Az EKE →

A kutatás során nagy hangsúlyt fektettünk az átláthatóságra, az eredmények minél szélesebb körben való bemutatására. A programot az MTA BTK Zene-tudományi Intézetben megrendezett konferencia zárta,¹² valamint összefoglaló hangzott el az összes támogatott kutatási programot bemutató pályázati zárókonferencián is.¹³ Jómagam további szakmai rendezvényeken is ismertettem eredményeinket.¹⁴ Az előadások mellett írott formában is tájékoztattuk a szakmai közönséget. A program végén elkészült hatástanulmányban összefoglaltuk az életképes koncepciókat, feltárva a hiányosságokat, illetve a követendő helyi gyakorlatokat. A beszámoló előadás szövege több helyen is megjelent.¹⁵ A hatástanulmány szövegét kiegészítve készítettem el a kutatás legteljesebb dokumentációját, amelynek

„főszövege két nagy fejezetből áll. Az első a felmérés eredményeiről számol be, a második pedig az erre alapozott szak módszertani koncepciót fejt ki. A két fejezet szerkezete megegyezik, így az első rész alfejezeteinek ténymegállapításait könnyedén párosíthatjuk a második részben található, azonos című alfejezetek koncepcionális megoldási javaslatával. A koncepció leírása az MTA kibővített szak módszertani pályázatára készülve újabb részletekkel gazdagodott [...]”¹⁶

Az alábbi összefoglalás e publikáció alapján készült.

Projekt Osztálya 2017 őszén megkereste kutatócsoportunkat, egyeztetések indultak, majd 2018 januárjában – költségvetési elvonásokra hivatkozva –, minden előzmény nélkül, egyoldalúan felbontották a támogatási megállapodást. Az ügyben az MTA vizsgálatot indított.

¹² *Pillanatkép a magyar népzeneoktatásról. Kerekasztal beszélgetés egy egyedülálló, országos felmérésről, a képzési szintek kapcsolódásáról, a népzenei képzés jövőképeiről.* 2015. november 21, MTA BTK Zenetudományi Intézet. Az előadásokról készült felvételek itt érhetők el online: <http://mtabtk.videotorium.hu/hu/channels/1869/pillanatkep-a-magyar-nepzeneoktatassrol> (2018. április 7.).

¹³ Fügedi János előadása *A magyar népzenei képzés szakterületi megújítása és a képzési szintek szerinti harmonizációja* címmel hangzott el az MTA Szak módszertani Pályázat 2014 zárókonferenciáján, 2016. március 24-én, az MTA Székház Felolvasótermében. Az előadásról készült felvétel itt érhető el online: <http://mta.videotorium.hu/hu/recordings/12836/a-magyar-nepzeneszkpezes-szakteruleti-megujitasa-es-a-kepzesi-szintek-szerinti-harmonizacioja> (2018. április 7.).

¹⁴ Bolya Mátyás: *Egy utazás tapasztalatai.* Az előadás a *Pillanatkép a magyar népzeneoktatásról* című konferencián 2015. november 21-én, az MTA BTK Zenetudományi Intézetben hangzott el. Az előadásról készült felvétel itt érhető el online: <http://mtabtk.videotorium.hu/hu/recordings/12327/bolya-matyas-egy-utazas-tapaszatalatai> (2018. április 7.); Bolya Mátyás, *A koboz az MTA BTK ZTI szak módszertani kutatásának tükrében.* Az előadás 2016. október 29-én, a *Kobzos nap a Fonóban* című konferencián hangzott el. Az előadásról készült felvétel itt érhető el online: <https://www.youtube.com/watch?v=zs9cskUXGxA&list=PLz11svRp9Llq1Sh0wh14Rc9YvF4JjePgu&t=0s&index=5> (2018. április 7.); Bolya Mátyás, *A magyar népzenei képzés szakterületi megújítása: felmérés és koncepció.* Az előadás az *Intézmény és hagyomány – Kihívások a 21. század népzeneoktatásában* című konferencián hangzott el 2017. február 17-én.

¹⁵ Bolya Mátyás–Fügedi János, „A magyar népzenei képzés szakterületi megújítása és a képzési szintek szerinti harmonizációja”, *Parlando* 2016/6 (zenepedagógiai folyóirat). Online: http://www.parlando.hu/2016/2016-5/Bolya_Fugedi_Nepzeneszkpezes.pdf (2018. április 7.); utánkölés: *Folkmagazin* 24/4 (2017), 4–6.

¹⁶ Bolya Mátyás, *A magyar népzenei képzés szakterületi megújítása...*, 10.

A felmérés

Az oktatási helyzet felmérése során mintegy 150 iskolát, az ország szinte valamennyi népzenei szakirányt működtető intézményét felkerestük. A legtöbb iskola Budapesten és környékén található, még jól ellátottnak tekinthető az észak-magyarországi térség. A többi területen, megközelítőleg egyenletes eloszlásban, körülbelül feleannyi iskola működik. A kutatás során rögzítettük az iskolák népzene tanszakának általános leíró adatait: a tanszakvezetők és szakirányfelelősök végzettségét, a tanulók számának alakulását, valamint az infrastrukturális adottságokat. Módszertani szempontból felmértük az általánosan használt és helyi gyakorlatot, az alkalmazott általános kerettantervet és helyi tantervet, tanáronként az adott szakirányhoz kapcsolódó, részletesebb adatokat. Végül meghatározott szempontok alapján összefoglaltuk a tendenciákat, a hiányokat és előnyöket, figyelembe véve a tanulók előadási és versenylehetőségeit, valamint a tanártovábbképzés helyzetét.

Általános tapasztalatok

Magyarországon a képzés háromszintű, az ismeretátadás alapvetően tanórai keretek között valósul meg.¹⁷ A művészetoktatásban az egyéni órák dominálnak. A felmérés során jól körülhatárolható funkciókat tapasztaltunk az oktatás különböző szintjein. Az alapfok leginkább a közösségépítés, az élménypedagógia színtere, ezért itt a gyakorlat kap nagyobb hangsúlyt. Középfokon növekszik az elméleti ismeretek aránya, az itt tanulók már jó eséllyel választják hivatásuknak a zenét. A művészeti és a közismereti tárgyak oktatása egyaránt az iskolai keretek között zajlik. A felsőoktatás a tanári pályára készíti fel a hallgatókat, célja strukturált tudás kialakítása mind a gyakorlati,¹⁸ mind az elméleti ismeretek terén.¹⁹ A képzést pedagógiai ismeretek és az általános humán műveltség elemei teszik teljessé.²⁰

Az alapfokú oktatás a népzenei képzés legnagyobb tömegeket megmozgató szegmense. Mivel a népzene tantárgy a közismereti oktatás tárgyaival szemben nem kötelező, hanem választott tantárgy, az oktatás formája és rendje jelentősen eltér a közoktatásétól. A művészetoktatás a szülők részéről is nagy áldozatokat kíván: a heti két gyakorlati óra mellé elméleti órák, hangszer- és tankönyvigény, valamint otthoni gyakorlás társul. Mindezek ellenére sokan vállalják e nehézségeket, de az oktatásszervezési közeg nem kedvező, így a tanulószámban negatív tendenciák várhatók. A pedagógusok és intézményvezetők részéről példátlan

¹⁷ A népzenesz képzés folyamatábrája itt található: https://prezi.com/22vqyu_xd2bk/folyamatabra-nepzeneszkepzes-magyarorszagon/ (2018. április 7.)

¹⁸ Játéktechnika, repertoárbővítés, interpretáció.

¹⁹ Népzeneelmélet, népzene-történet, zenefolklorisztika, repertoár- és szakirodalom-ismeret, szolfézs, hangszer-történet.

²⁰ Zenetörténet, művészettörténet, esztétika, filozófia stb.

elkötelezettség tapasztalható. Az értelmiség ezen csoportja töretlenül hisz a művészetek erejében, amely a társadalom mentálhigiénés állapotának javulását hozza. Jellemzőek az alapfokú művészetoktatásért vívott napi harcok, hiszen a mindenkori aktuálpolitikai nézetek szerint ezen oktatásforma nem kötelező, eredményei nem mérhetők,²¹ és legfőképpen anyagilag nem prosperáló. Az alapfok kiemelt funkciója a közösségépítés és az élménypedagógia. A szakképzés rendszerébe betagozódott középfokú művészetoktatás nincs könnyű helyzetben. A szakképzés moduláris szemlélete csak kevésbé alkalmazható a művészetoktatásban. A külvilág szinte teljesíthetetlen elvárásokat fogalmaz meg: felkészíteni a tanulót a sikeres felvételre valamelyik felsőfokú oktatási intézménybe, valamint kellő közismereti alapokat nyújtani. A közismereti tárgyak oldaláról tapasztalható nyomás miatt egekbe szökött óraszámok nagy terheket rónak tanárra és diákra egyaránt. E felfokozott elvárásoknak nyilvánvalóan csak kompromisszumok árán tud megfelelni az intézmények nagyobb része. A középfok kiemelt funkciója a hivatásra nevelés. A közösségépítés is fontos, de ezen a szinten már nem célként, inkább katalizátorként van jelen. A középfokú képzőhelyek országos eloszlása egyenetlen.²²

A népzene megjelenése a művészeti felsőoktatásban²³ viszonylag újabb fejlemény, és komoly előkészítő munka eredménye. A klasszikus zeneoktatási gyakorlatba való integrációt nehezítette a bolognai folyamatként ismert európai oktatáspolitikai irányelvgyűjtemény, amelynek következményeként – a felsőfokú zenei képzések addigi gyakorlatától idegen – kétszintű modellben kellett elhelyezni a népzeneoktatást is. 2013-ra nyilvánvalóvá vált az európai felsőoktatási rendszerek egységesítését célzó modell életképtelensége a tanárképzésben, így indulhatott el az osztatlan képzés, a népzene-tanár-képzés esetében speciálisan szakpárokkal. Nagymértékben a gyakorlati népzene-szakképzés elindulásának köszönhető, hogy 2011-től a zenetudományi mesterképzés keretében újból lehet etnomuzikológia specializációt is végezni.

A művészeti iskolák tevékenysége széleskörű társadalmi beágyazottságot mutat. Az intézményekben folyó oktatási tevékenység számos egyéb programmal egészül ki, jelentősen megnövelve ezzel a tanári terhelést. Az iskolák tanulói és tanárai állandó résztvevői a települési és régiós rendezvényeknek. E többletmunka részben megtérül, hiszen egyfajta direkt marketingként hat: leendő diákokat szólít meg,

²¹ A művészetoktatás teljesítményének mérhetősége ma már nem kérdés, a mérés technikája jól körülhatárolt tudományterület. Nyugat-Európában már kiforrott mérési metódusok vannak, amelyeket itthon is egyre többen alkalmaznak, leginkább alternatív pedagógiai programok támogatására. A Kodály által megsejtett transzferhatás mai tudásunk szerint a zenén túl kiterjeszthető az összes művészeti ágra is.

²² Bolya Mátyás, *A magyar népzene-szakképzés szakterületi megújítása...*, 84–89.

²³ A Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetemen 2007-ben indult be a felsőfokú gyakorlati hangszeres és énekes népzene-sz alapképzés. 2009-ben megalakult a Népzene Tanszék. 2010-ben a népzene-tanári mesterképzés, 2014-ben pedig a tanárképzés átalakítását követően osztatlan, kétszakos tanárképzés vette kezdetét.

szülők figyelmét irányítja a művészeti képzés felé. Általános gyakorlat az úgynevezett áttanítás: ha egy intézmény nem tudja megfelelő óraszámmal ellátni az oktatóját és elérhető közelségben fogadóképes általános iskola található.

Szaktananyag

A kutatás keretében összevetettük a népzeneiskolák alap- és középfokú tanterveit. Alapfokon az 1999-es első tantervhez²⁴ képest a 2011-es tanterv²⁵ néhány témakört részletesebben fejt ki, másokat elhanyagol (mindkét jelenség megfigyelhető például a főtárgyhoz kapcsolódó szolfézs ismeretek vagy a játéktechnikai elemek leírásában), a szakmai tartalom azonban nem változott lényegesen.

A középfokú műhelyekben a *Népzeneiskolák szakképzésének központi tantervi programja* című, 1998 óta változatlan általános kerettantervet alkalmazzák.²⁶ A felsőfokú oktatás tapasztalatai alapján úgy véljük, hogy a keretek túl merevek, az ismeretanyag túlméretezett és nem kellően strukturált. Javaslatunk szerint támogatni kell a tanár tudásán és tapasztalatán alapuló, a helyi zenei hagyományt is figyelembe vevő tantervek készítését, amelyek összessége lehet egy új kerettanterv alapanyaga. Középfokon mutatható ki, hogy az ismeretanyag három oktatási szinten átvélő arányos elosztása, egymásra épülő bővülése elengedhetetlen a szintek ki- és bemeleteinek szinkronizálásához.

A kutatás során megkezdjük a jelenleg általánosan használt oktatási anyagok elemzését.²⁷ Az alábbi kiadványcsoportokat találtuk: a) *tematikus* (egy régiót, előadói vagy kutatói személyiséget, hangszertípust vagy programot bemutató) *kiadványok*, amelyekben a hozzáadott pedagógiai tartalom minimális. Tematikus anyagokból sok áll rendelkezésre, viszont nem fedik le a teljes magyar nyelvterület zenei hagyományát. b) *Példatárak*, ahol a pedagógiai cél megjelenik, de a didaktikai felépítés, a tanulást-tanítást segítő eszköztár általában hiányzik – az elmúlt 30 évben közreadott művek nagy része ebbe a kategóriába sorolható. Ennek ellenére példatárakból kevesebb van a szükségesnél, egyes hangszerek (például a cimbalom, tárogató, tambura) esetében példatár még nem készült. c) A legjelentősebb hiányt a *tankönyvek* terén tapasztaltuk. Az elérhető kiadványokban koncepcionális hibák sora lelhető fel. A *tanári kézikönyvek*,

²⁴ Dr. Szűcsné Hobaj Tünde (sorozatszerk.), *Az alapfokú művészetoktatás követelményei és tantervi programja. Népzene* (Gödöllő: ROMI-SULI, 1999). Online: https://issuu.com/mta-zti/docs/alapfoku_mo_nepzene-1999-web (2018. április 7.).

²⁵ E tantervek nem jelentek meg nyomtatásban, jelenleg a *Magyar Zeneiskolák és Művészeti Iskolák Szövetségének* honlapján található meg: <http://www.mzmsz.hu/index.php/hu/tantervek> (2018. április 7.).

²⁶ Dr. Szüdi János (főszerk.), *Népzeneiskolák szakképzésének központi tantervi programja a zeneművészeti szakközépiskolák számára* (Mogyoród: ROMI-SULI, 1998). Online: https://issuu.com/mta-zti/docs/nepzenesz_szakkepessites-1998-web (2018. április 7.).

²⁷ A vizsgált kiadványok listája itt található: Bolya Máttyás, *A magyar népzeneiskolák szakterületi megújítása...*, 79–83.

a leendő tanároknak szóló, felsőfokon alkalmazható szakdidaktikai tankönyvek teljesen hiányoznak a palettáról. Bízható jelenség egyes új műhelyek korszerű tananyagainak megjelenése. E tankönyvekben már fellelhető a didaktikai és módszertani koncepció, a célcsoport jól körülhatárolt, az anyag elsajátítását segédeszközök támogatják, és a tankönyvekben utalnak a fenti két kategóriába tartozó kiadványokra.

A tananyagok terén jelentős problémát okoznak a kiadói gyakorlat körül kialakuló anomáliák. A viszonylag szűk rétegnek szánt népzenei kiadványok rendszerint kis példányszámban jelennek meg, a kiadványok megfelelő gondozása (a terjesztés, az utánnyomás) elmarad.

Oktatásszervezés

A felmérés során hangsúlyosan merült fel az oktatásszervezés kérdése, amely a pedagógiai folyamatnak ugyancsak fontos eleme. A művészeti iskola helyszíne, valamint a tanítási időszáv stratégiai jelentőségű, gyakran az alapvető működés feltétele. Az egész napos iskola koncepciójának bevezetése miatt számos iskolában csak szombati tanítással tudják az előírt óraszámot biztosítani. A nehézségek ellenére, a vizsgált intézmények 60%-a – jellemzően a nagyobb zeneiskolák – bővítenék népzeneoktatásukat. Az intézmények működési stratégiáiban, innovációs lehetőségeiben a fenntartó típusától függően markáns eltérést tapasztaltunk. Az állami szférába tartozó iskoláknál állandósultak a viták a fenntartóval, a KLIK szinte teljesen befagyasztotta a státuszokat, elzárta a beszerzési forrásokat.²⁸ A megoldások érdekében az iskolák civil szervezeteknél keresnek kerülőutakat a finanszírozás megoldására. A magániskolákat ezzel szemben a piaci szemlélet jellemzi, gyorsan reagálnak a kereslet-kínálat változására. A státuszokról maguk döntenek, az eszközbeszerzések, hangszerjavítások saját hatáskörben maradnak. Ennek következményeként felszereltségük jobb, azonban itt a térítési díj lényegesen magasabb. A törvényi háttér nem ad egyenlő esélyeket, inkább az állami intézményeket segíti, számos pályázatra csak az állami fenntartású intézmények jelentkezhetnek.

Koncepció

Felmérésünk alapján egyértelműen jutottunk arra a következtetésre, hogy a népzeneészek alap és középfokú képzésében új kerettantervekre van szükség, amelyeket egymással kommunikáló munkacsoportok készítsenek. A munkacsoportok-

²⁸ A Klebelsberg Intézményfenntartó Központ (<http://klik.gov.hu/>) helyzete a kutatás lezárása után megváltozott. Rétvári Bence, az Emberi Erőforrások Minisztériumának parlamenti államtitkára 2016 márciusában bejelentette, hogy a KLIK megszűnik. Tájékoztatása szerint új szabályozást alakítanak ki, hogy 2016. szeptemberre kialakuljon a sokkal kevésbé központosított új rendszer. Ma Klebelsberg Központ néven működik (<http://kk.gov.hu/>) (2018. április 7.).

ban az adott oktatási szinten hosszabb ideje dolgozó tanárokon kívül vegyenek részt a) más szinteken is tanító, így a ki- és bemenetek szakmai követelményeit értő szakemberek; b) az oktatás jogi szabályozását jól ismerő szakértők; c) oktatáselméleti ismeretekkel és publikációs tapasztalattal rendelkező oktatók; d) a koordinációs feladatokat ellátó szervezők.

A tantervekben meg kell jelenjen az oktatás három szintjén átívelő, egymással kompatibilis, fokozatosan bővülő tananyag-koncepció, a szinkronizált ki- és bemeneti követelményrendszer, valamint az az elvárás, hogy a megszerzett ismeret tükrözze a magyar népzene kultúra egészét. A tananyagoknak figyelembe kell venniük azt a lehetőséget is, hogy a zeneművészeti oktatásba különböző életkorban lépnek be tanulók.

A kutatás során feltárt szellemi műhelyek részvételével, egységes szemlélettel összeállított, jól körülhatárolt célcsoportokkal, egymásra épülő tananyagok megírására van szükség. Javasoljuk az online média használatát az *open access* szellemében, valamint az eszközfüggetlen tartalomszemléletet. A népzene szűkebb terén feltárt hiányosságok pótlása, a helyi potenciálok összehangolása, a tapasztalatok megosztása, valamint új tartalmak fejlesztése kizárólag a hagyományos módszerek és modellek igénybevételével nem oldható meg.²⁹

Átfogó, koncepcionális megoldás lehet egy olyan infokommunikációs környezet kialakítása, amelynek használata egyszerű és rugalmas; felhasználóit rendszerszintű gondolkodásra, hatékony műhelymunkára ösztönzi; előtérbe helyezi a tanári kompetenciát; a minőségbiztosítás feltételeit nem csupán külső feltételrendszer, hanem belső kontroll is biztosítja; a zenei képzés alapszerkezete szerint az egyes tanulóhoz szabott, dinamikus tartalomszolgáltatást tesz lehetővé.³⁰ Ennek a rendszernek ugyanakkor hatékonyan együtt kell működnie a már meglévő rendszerekkel oly módon, hogy aggregátorként gyűjti össze a szükséges tartalmakat, és integrálja a korábbi (de mára korszerűtlennek ítélt) tananyagok használható tartalmi és didaktikai elemeit. Mindez új tananyagkészítési és -szolgáltatási szemlélethez vezet, ahol a papíralapú megjelenés csak kiegészítője egy komplex, online felülettel is rendelkező rendszernek. Ezen oktatási környezet fejlesztését és az új tananyagok elkészítését párhuzamosan kell végezni, így azonnal elindulhat az elkészült mintatananyagok próbája és a tudásátadás sikerességének ellenőrzése.

Jelentősen szélesíteni kell a szakirányú továbbképzések körét, amelybe az egyetemi műhelyeknek be kell kapcsolódniuk. Növelni javasoljuk a vidéki képzési helyszínek számát, előnyben részesítve a régiós központokat, illetve az alulról szerveződő, népzenevel foglalkozó műhelyeket.

²⁹ A hagyományos modellre a nyomtatott anyagok túlsúlya, az innovációs eredmények és az új kommunikációs technológiák, didaktikai módszerek lassú elterjedése jellemző. Az átlagos tanulóknak rövidtávon biztonságot jelent, de a differenciált oktatást, a felzárkóztatást és a tehetséggondozást egyidejű megoldását csak fáziskéséssel képes követni. Az ebben a modellben felhalmozott tudás és tapasztalatanyag egy része adaptálható új, komplex tanítási és tanulási rendszerekbe.

³⁰ A *zenepedagógiai IKT platform* mint koncepciót kifejező fogalom a kutatócsoport alkotása, részletes leírása: Bolya Máttyás, *A magyar népzene szűkebb terén megújítása...*, 53–66.

Az iskolák finanszírozása terén normatív támogatásra van szükség az állandó költségek fedezésére, ezeket ki kell emelni a pályázati keretektől. Az eszközbeszerzést azonban célzott pályázatok kiírásával szükséges biztosítani. A kutatásban kimutatott népzenei tanszakbővítési igény országos jelenség. Érdemes megvizsgálni a bővítés, a tankerületek közötti együttműködés, a státuszmegosztás lehetőségeit.

Zárszó

Az alap- és középfokú művészetoktatás – benne a népzene és néptánc szakterületeivel – folyamatosan kénytelen érvelni amellelt, hogy működése a közismereti tárgyak tanításánál megszokott formáktól szükségszerűen tér el. Az egymást váltó városvezetőknek és oktatáspolitikusoknak újra és újra el kell magyarázni a művészetoktatás közösségteremtő erejének, tartalmi elemeinek hatását a gyermekek szellemi-érzelmi fejlődésére, a csak lassan elérhető eredményekhez szükséges szak tudás- és eszközigény indokoltságát.

A felsőfokú képzésben még legalább egy évtizedre van szükség ahhoz, hogy megjelenjen az a tudományos fokozattal rendelkező réteg, amely önállóan képes lesz a terület érdekérvényesítésére, folyamatainak önálló irányítására. Azt reméljük, a kutatás eredménye iránytű lehet tantervek, pályázati programok készítésekor, segítségét nyújthat az oktatással foglalkozó szakpolitikusoknak, hosszabb távon pedig orientálhatja az országos szintű szakmai párbeszédet.

MÁTYÁS BOLYA

A Snapshot of Hungarian Folk Music Education Lessons Learned from a Survey

The institutional education of Hungarian folk music in primary art schools started more than three decades ago, followed shortly by secondary art education. Today you can find a Folk Music Department at the Liszt Ferenc Academy of Music Budapest, which was founded in 2006. Based on their teaching experience at all three levels, participants of folk music education agree that there is an obvious need for a new didactical concept.

At the end of 2014 a research group of the Institute for Musicology (RCH, HAS) got a subsidy for a one-year period research plan answering the call for tenders of RCH. The title of the winning tender was: Renewal of the Professional Field of Hungarian Folk Music Teaching and Harmonisation According to Teaching Levels.

In order to create this new concept, we analyzed the whole of folk music education, considering its characteristics, issues and potentials. During the survey we visited about 150 schools in Hungary where folk music is taught.